

NÉPRAJZI
KISTÜKÖR

Makó

Különösnek tetszik, hogy Makót is ama helyek közé soroljuk, amelyekhez Szeged népének vérségi köze van.

A város legelső, középkori neve Velnök. Ennek emlékezetét őrzi az Alsóvároson máig virágzó Vőneki családnév. Majd később, a XIII. században vette föl a személynév eredetű Makó nevet.

A város színmagyar lakosságáról tanúskodnak a török defterek. A nép sok megpróbáltatás árán, de helyén maradt. Erről itt részletesen nem szólhatunk. Nem beszélhetünk földesurai elleni állhatatos küzdelmeiről sem. Makó a főlzabadosulástól 1848-ig a csanádi püspök birtoka. Azóta egyik legjellegzetesebb, legöntudatosabb alföldi parasztvárosnak, amely hagyatékteremtése révén nemzetközi hírt szerzett magának. Társadalmi szerkezetének messzire világitó föltárásával Erdei Ferenc klasszikus érvényességű munkát végzett.

Nyilvánvaló, hogy a szegedi és makai táj a középkorban még összefüggő ö-zó néprajzi egységet alkotott, amely a hódoltság, továbbá a XVIII. század újtelepítései következtében sem szakadt meg, de meglazult.

A hitújítás és hódoltság korában Makó reformátussá lett. Borovszky Samu szerint a várossal összeépült Szellőrincc, vagyis Szentlőrinc falu népét hosszú időközön át az alsóvárosi barátok pásztorolták. Ennek jellegzetes bizonyossága a Havi Boldogasszonyt ábrázoló barokk Mária-kép, amely máig a makai katolikus őtemplomban látható, és a XVIII. század derekán az alsóvárosi templomból került ide. Ebből hibásan következett Csepregi Imre, hogy ez az alsóvárosi templom és búcsújáráshely ősi, eredeti képe. Annyi kétségtelen, hogy az alsóvárosi kép Makóra kerülése igazolja azokat az eleven kapcsolatokat, amelyek Szeged és Makó katolikus népe között igen nehéz időkben kialakultak.

A makai anyakönyvek sajnos nem adnak pontos felvilágosítást az itteni katolikus nép eredetéről. Már a hódoltság idején is élt itt egy kis katolikus szórvány, amelynek gondozását az alsóvárosi barátok missziós munka gyanánt vállalták. Számuk nyilván a betelepülésekkel is növekedett. A csanádi püspökök a földesuraságuk alá tartozó, kálmánista többségű Makón mindig tisztelték az adott körülményeket, erőltetett rekatolizálásra nem gondoltak. Így telepítik aztán az uradalomba a görögkatolikus ruszinokat, de a Szeged vidéki magyarokat is, akik föltételezhetően a makai hagyományok megteremtésében kérésztudományukkal is részt vettek. A református makai nagygazdákhoz képest az első időkben ők szegények voltak, és gazdasági állapotuk leleményességére, belterjes kultúra kialakítására készítette őket.

A makai katolikus egyház XVIII. századbeli anyakönyveinek szegedi eredetű családjai: Bába, Bacsó, Bálint, Báló, Biczók, Bite, Bozók, Börösök, Csala, Faragó, Fodor, Gárgyán, Kakuszi, Katona, Kopasz, Kormányos, Lantos, Lippai, Ménosi, Nacs, Négyökrű, Óozó, Szeles, Vőneki.

Ebben az időben még sokan nősülnek Szegedről, tehát az anyavárosból, amiből föltétlenül endogám kapcsolatokra következtethetünk.

Bálint Sándor: A szegedi nemzet című könyvéből

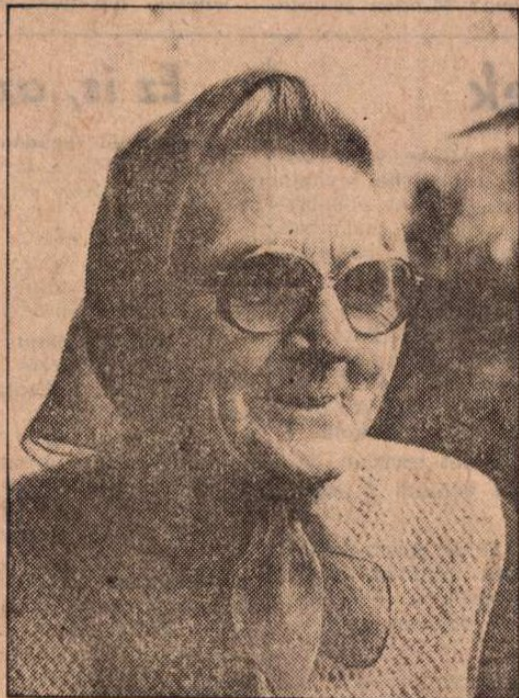
Áldozat a táltosoknak

Amikor nem vót eső, ártatlan lányok vérvél áldoztak a táltosoknak. Mőgvágták a lányt. Nem gyilkolták mőg, hanem úgy is hallottam, hogy kézfejet vágtak körösztől, és az örökre mőgmaradt. Oszt akkor tudták, hogy áldozat. Körösztöt vágtak a kezén. De olyat is hallottam, hogy a szív fölött vágtak körösztöt, és akkor ezt tudták, hogy egy táltoscsalád familiája. A vért bevitették a templomba, és a szentségtartóba őrizték ezt a vért. Állítólag a papok tanálták ki, hogy csak így lehet mőgvédeni a gabonát, a szüzlányok vérvél. És az ott száradt mőg, abba a kehőlybe. Mindig a szögénybűl választottak. Még azt is hallottam, hogy valami gróf Csekonics bárónak leszármazottja vót, és a nép követelte, hogy a báró úrnak is mán a familiája hozzon áldozatot. Ők is őszik a kenyeret. És a gróf Csekonics báró hét béresit fölakasztatott. Úgy titokban, hol itt, hol ott. De csak a szögénybőr györökibűl lehetett ilyen áldozatot hozni, mert az vót a hasznos.

És mőgtörtént azokkal, akik így mőg vótak körösztölve, hogy született gyermekük, és foggal született. Mikor mőgszületött a gyermek, foga vót. Majd amikor észrevették, hogy foga van a györöknek, kitérték a fogát. Mikor kitérték a fogát a györöknek, akkor mőggyulladt a tanya, vagy a ház. Hogy ez hogy történt, mint történt, nem tudom. Azért törték ki a fogát, mert eljöttek érte. Előbb hét napra, aztán hét hétre, aztán hét hónapra. De már hogyha hét hónapos korában is megvót a foga, akkor már elvették, akármit csináltak neki. De mőg nem élte meg

a hét hónapot, addig vót hatalmuk a hozzátartozóknak mőgvédeni azt a szöröncsétlen györököt. (S. J-né.)

Égy asszonynak vót égy kisbabája, és nem tudta szoptatni. Jaj, aszongya, mit csináljak, nincs tejem. Aszongya az anyja neki, ül rá, aszongya, égy késtre, oszt akko mindjárt lösz tejed. Vótte a kést, alátotte, oszt úgy szoptatott, hogy akkor sok teje lösz. Hát ez is olyan babonaság vót. (B. P-né.)

GORCSA GYÖRGYNÉ

Hiedelmek

A lányom mikor férjhez mőnt, olyan asszony tőtte föl a koszorúját, aki embőrt tartott az ura mellett. És a lányom nem is sokáig élt vele. Elvált az urától, mert aszonta a nagyanyám, ha olyan asszony tőzi föl a menyasszony koszorúját, aki nem rőndős asszony, akkor annak a házasságának nincs élete. (O. M-né.)

Amikor elmőntek a kisbabákat látogatni, és vót aki nagyon örült neki, hogy milyen anyos, milyen szép, akkor elkezdett a baba sírni. Rossz vót, nem aludt éjjel. Az illetőt visszahívták. Akkor mőg köllött neki mosdatni, és a pőndőlyével mőgtöröltni. (T. L-né.)

Már négyéves vót a györök, és még mindig nem tudott beszélni. S hallották valakitől, hogy hogyan lehet eztet előmozdítani. Akko bele-tőtték a zsákba a györököt. A györöknek az apja hátára vótte, és akkor a tanyán — mert tanyán laktak — a tanyán ment körbe-körbe, a felesége mőg egy kis pálcikával ütögette a zsákot, és mondta: Mit viszöl a zsákban? Az pedig azt felelte: szót, hangot. Szót, hangot. És utána néhány napra beszélt a györök.

Mőg aztán az is vót, hogyha koldusnak a tarisznyájából loptak kenyeret, úgy, hogy a koldus ne vőgye észre, és azt ögye mőg a györök, akkor is hamarabb tanult mőg beszélni. (V. A-né.)

Az a gyerek, aki foggal született, az szerencsés lösz, mőg sok mindőnt tud az életben. Sok mindőnt tud jősolni, mőg azután előrelátó a dolgokkal kapcsolatosan. Mőg azt is mondták, hogy az antikrisztus az égy zsidó lánytól fog születni, és foggal fog születni, és 1932-ben fog megszületni az antikrisztus. 1932-ben kiszabadult a sátán a földre, és azúta romlanak annyira az embőrok. És ez antikrisztus már negyven valahány éves, és itt lakik Európában. Már létezik! Ha ez föl fog lépni nagy vérontás lösz, és nemigen marad mőg embő a földön. Azt fogja mondani: én majd kiszabadítom a világot ebből a nagy válságból, amibe most van. (V. A-né.)

Ha nehezen tudott eljárni, arról meg azt hallottam, hogy megállították a kicsit, tizenhat-tizenhete hónapos vót és még mindig nem tudott mőnni, mőg tudták állítani, és ha legalább egyet lépött a györök, akkor baltával annak az égy lépésnek a nyomát körösztbe vágták. És akkor utána néhány nap múlva mőgtanult járni a györök. (V. A-né.)

Mikő hólyag nyótt a nyelvemő, akko csak annyit mondtam: Ha kő, ma kőt. Holnapra akkora lögyöm, mint a Vad Marinak a segge! Oszt ha ezt háromszor elmondtuk, akkor egyszer csak elműt a nyelvünkrol a hólyag. (G. Gy-né.)

BÓDI PÁLNÉ

A Teknyőkaparóról

Azt hallottam az édosapámtól, hogy ez a Teknyőkaparó, ez égy férfi vót. Sose borotválkozott, és nem röggelizött. Délbe mindig szalonnát övött, létérdépölt napkeletnek, és ha valaki arramőnt, köszönt, akkor ő eltűnt. Ha nem köszöntek, akkor falatozott tovább. Nevettek rajta esetenként. Aszonta, nevesetek csak, majd lösz itt, amit nevettek. Mondták neki, hogy mondja már mőg, hogy mikor mőlik el már ez a nagy szögénység. Azt mondta, majd ha löcsetlen kocsi járnak, mőg majd amikor a sütőteknők a szögere lösznek akasztva, mőg majd amikor az asszonyoknak nem köll szítálni. Mőg majd akkor mőlik el, ha nem mindőnt az istenre bíztok, hanem tők magatok is intézkődtök. Aszongya édosapám, hol itt tűnt föl, hol ott tűnt föl.

De oszt ha valamelyik faluba, vagy megyébe eljutott, ott mindig szörnyű disznóvész lött azután. No, majd fölháborodtak, hogy ezt a Teknyőkaparó csinálja, mert mőg nem járt a Teknyőkaparó, addig nem vót vész. Majd égy alkalommal mőgelőnt Földeák környékén. épp aratásidő vót. Hát a népök faradtak vótak, mőg éhősek is, dühősek is. Rászánták magukat, hogy most agyonverik. És a Teknyőkaparó rágyűtt, hogy üteti ki akarják végőzni. Azt mondta, engőm kivégőzhetők, de még sokkal nagyobb átok gyün rátok, mert rátok szabadítom a sátán mindőnt átkát. Nem mertek hozzányúlni. De nem maradt disznó nemhogy a járásba, még a megyébe se. Még az uraságoknál égy darab se. Hogy a Teknyőkaparó mit csinált, azt senki se tudja, de valami csurgó vót ottan. Hetvenhárom nyárfa vót rajta, de gyönyörűk, az oldalába. Akkor évbé mind a hetvenhárom nyárfa kidűlt.

A másik évbé annyit vót a malac, hogy nem tudták, hova tögyék. Még a szögényembőrok is áldottak löttek.

A háborúról azt jősolta, hogy olyan háború lösz, hogy nem fegyverrel fognak háborúzni, hanem skatulyából szőriák lé az átkot a népre. És sebősek lösznek. Nagyon sokáig mőgmarad a nyoma. Még a hetedizigleni ivadéki is el fogja örökölni ezt az átkot. És nagyon sokáig majd gondoljuk aztat, hogy az isten csinálta ezt velünk, pedig nem az isten csinálta, hanem a tudomány. Majd ha a fekete sereg elindul, majd akkor lösz vége a háborúnak. Mert a fekete sereg, ha az mőgindul, az mindőnt az élő világon fölszabadít az átok alól. De a fekete sereg keletről fog elindulni és egészen nyugatig mőgy, körösztül a világon. És akkor lösz igazi béke majd, amikor mindnyájan égyformán szeretjük égy-mást, és nem vezzük el Teknyőkaparónak, mőg boszorkánynak, mőg átoknak égy-mást, hanem majd szívből kezdünk gondolkozni. (S. J-né.)

Viaskodó táltosok

Az édosapám akkor még huszonhárom éves fiatalembőr vót. Nyomtatattak abba az időbe még. Lóval nyomtattak. Még cséplőgépet nem is láttunk. Nagyon borult. De már ahogy el vót nyomtatva, lőtaposták a lovak a búzát. Aszongya édosapám, hogy már szőrni köllött vóna. Nagyon félték, hogy ideér a felhő. Lőmossa az eső a sűrűrűl a szőmet. Siettek vóna, siettek vóna, de a felhő csak elérte őket.

Kezdött esni a jeges eső. Az asz-

tagjuk félbe vót, és mikor elkezdött villámlani, nagyon nagy jeges eső esött. Egyszer aszongya édosapám, hogy nem látja a többi részesőket, csak őmagát. Két fekete bikát. Látja, hogy a szarvával borzalmasan szántják a szűrűnek a szélit, de már úgy néz ki, mintha eke szántotta volna, annyira föl vót körül szántva. De nemcsak a szélit szántották, hanem a középit is.

És azt mondja édosapám, egyszer látja, hogy az égyik bika szarvára vótja a másikat, és átdobta az asztag tetején. Az pedig nem löhetett kicsi, az az asztag. Majd egyszer csak előkerült, akkor az dobta emeztet által. De olyan vihar vót, aszonta az édosapám, hogy ő is csak úgy tudott mőgmaradni, hogy félíg beásta magát az asztagba, oszt bedugta a fejét, mert másképpen ütet is elvitte volna. De mikor elműt a vihar, még azt se látta, hol vót a szűrű. Égy szőm búzát nem látott. Úgy elmostá az eső. Csak két nagyon beteg embőrt látott, akinek az arca összevissza vót verve, mintha... Nem tudta édosapám, mivel kellett össze az arcát, de égyik sem tudott beszélni. A szögény jó apám elindult, hogy elmén valamilyen faluhoz, a lelei faluhoz. Püspökölélhez, és mire kiméntek oda, mind a két embőr úgy eltűnt, hogy többé sohasem tanálták mőg őket. (S. J-né.)

Adatközlők:

Bódi Pálné Simon Mária, 1909 – 1984. jún. 8.
Gorcsa Györgyné Bódi Rozália, 1912 – 1979. ápr. 25.
Oláh Mihályné Szél Etelka, 1900, Borosjenő – 1984. jún. 14.
Simon Jánosné Bálint Rozália, 1892 – 1972. márc. 24.
Tóth Lajosné Lengyel Mária, 1915 – 1984. jún. 14.
Vrabély Andrásné Rakonczai Ildikó, 1922. Földeák – 1984. máj. 25.

POLNER ZOLTÁN
GYŰJTÉSEI

A címben Papp György grafikusművész linómetszete